

BORIS WOLF, VESNA PETROVIĆ
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Izvorni znanstveni članak
UDC 572.5:(0.55.1/2):159.925
Primljeno 30.03.90.

POLNE RAZLIKE U STRUKTURI PERCEPCIJE TELESNOG IZGLEDA

telesni izgled | skala procene / faktorska analiza / polne razlike

Na uzorku od 251 muškarca i 274 žene, reprezentativnom za populaciju studenata Univerziteta u Novom Sadu, primenjena je skala procene telesnog izgleda | adaptirana prema Body Esteem Scale, Franzoi i Shields, 1984 | koja sadrži 35 indikatora telesnog izgleda. Faktorska analiza pokazala je da pet faktora u oba uzorka na zadovoljavajući način objašnjavaju kovarijabilitet indikatora. U muškaraca su ti faktori definisani kao procene zadovoljstva: izgledom gornjeg dela trupa i ruku, izgledom donjeg dela trupa i nogu, izgledom lica, fizičkim stanjem i sopstvenom seksualnošću, a u žena su definisani kao procene zadovoljstva: izgledom stasa-figure, izgledom lica, izgledom kukova i nogu, fizičkim stanjem i sopstvenom seksualnošću. Iako sličnih naziva izolovani faktori u muškaraca i u žena bitno se međusobno razlikuju po svojoj strukturi i daju jasno prepoznatljivu sliku specifične percepcije sopstvenog telesnog izgleda u odnosu na pol ispitanika.

1. UVOD

Procena sopstvenog telesnog izgleda i zadovoljstvo telesnim izgledom predstavlja značajno područje istraživanja, obzirom da takve informacije daju značajan uvid u psihološki profil pojedinca ili grupe, a ujedno predstavljaju i značajne informacije koje kao pokazatelj promena u subjektivnom doživljavanju telesnog izgleda mogu da posluže u evaluaciji programa kojima je jedan od ciljeva da poboljšaju fizičku efikasnost. Jednako tako, zadovoljstvo telesnim izgledom podatak je koji je potrebno pratiti, a i praćen je, u proučavanju adolescentnih kriza (Rosenberg, 1965), poremećaja ishrane, gojaznosti i psihosomatskih oboljenja (Bruch, 1962), kao i u praćenju svih procesa socijalizacije ličnosti (Goldberg i Folkins, 1974; Wylie, 1979).

Nezavisno od značaja ovog problema, može se konstatovati da, pogotovo na našoj populaciji, nisu do sad vršena neka opsežnija istraživanja, niti su razvijani adekvatni merni instrumenti i postupci za procenu te pojave. U Sjedinjenim Američkim Državama gde se problemima poremećaja ishrane, posebno problemom gojaznosti, kao i problemima postizanja i održavanja optimalnih telesnih sposobnosti posvećuje daleko više pažnje, razvijeni su postupci za subjektivnu procenu telesnog izgleda, ali se tek 1953. godine pojavila prva skala za procenu telesne energije (Body - Catexsis Scale, Secord i Jourard, 1953), gde su autori pošli od pretpostavke da slika tela predstavlja jedinstveni pojam i da se takva skala može tretirati kao jednofaktorski merni instrument. Istraživanja ove problematike dovela su u sumnju ovu pretpostavku (Fisher, 1964; Gunderson i Johnson, 1965; Shontz, 1963) pa je nakon toga konstruisana skala za procenu telesnog izgleda (Body Esteem Scale, Franzoi i Shields, 1984) čija

je primena pokazala, osim činjenice da se u oceni telesnog izgleda javlja veći broj dimenzija, i da se razlikuje struktura percipiranja telesnog izgleda u odnosu na pol, pa u muškaraca možemo da identifikujemo procenu fizičke atraktivnosti, procenu snage trupa i ramenog pojasa i procenu fizičke kondicije, a u žena se procene osnovnih dimenzija telesnog izgleda odnose na seksualnu atraktivnost, problem težine i fizičku kondiciju.

Obzirom da u subjektivnom doživljavanju telesnog izgleda mogu da imaju izvesnog uticaja i određeni socio-kulturni činioci, opravdana je pretpostavka da je struktura percepcije telesnog izgleda zavisna i od karakteristike populacije na kojoj se vrši istraživanje. Polazeći od saznanja da je potrebno ovu pojavu izučavati i na našoj populaciji i da je potrebno za ove potrebe konstruisati ili adaptirati odgovarajući merni instrument, cilj ovog istraživanja bio je da se na uzorku ispitanika iz naše populacije ispita i utvrdi dimenzionalnost i struktura subjektivne procene sopstvenog telesnog izgleda u zavisnosti od pola ispitanika.

2. METODE

2. 1. Uzorak ispitanika

Subjektivna procena zadovoljstva telesnim izgledom ispitana je na uzorcima od 251 mladića i 274 djevojke, studentima Univerziteta u Novom Sadu, starim 18-25 godina. Efektiv uzoraka dozvolio je da se svaka korelacija veća od 0.13 tretira kao značajno različita od nule, uz pouzdanost zaključivanja veću od 0.95. Karakteristike ispitanih uzoraka dozvoljavaju da se podaci uopšte do nivoa populacije studenata SAP Vojvodine, ali postoji velika verovatnoća da je mogući i širi stepen generalizacije.

2. 2. Varijable istraživanja

Za procenu zadovoljstva telesnim izgledom korišćena je Skala procene telesnog izgleda (PTI) koja je konstruisana, odnosno adaptirana po ugledu na Body Esteem Scale (Franzoi i Shields, 1984) čiji su autori na veoma korektan način izvršili sve provere mernih karakteristika, takođe na uzorcima populacije američkih studenata oba pola. Skala PTI sadrži 35 čestica-indikatora najvažnijih aspekata telesnog izgleda i zadatak je ispitanika da u svakom od navedenih indikatora odredi na petostepenoj skali Lickertovog tipa u kojoj je meri zadovoljan izgledom ili stanjem pojedinih delova tela ili telesnih funkcija. Odgovori ispitanika kreću se od "potpuno sam nezadovoljan" do "potpuno sam zadovoljan", a veći brojevi rezultata (kreću se od 1 do 5) ukazuju na veći stepen zadovoljstva. Tačan popis svih 35 indikatora-čestica dat je u tabeli 3. U tabeli 1 prikazani su osnovni pokazatelji mernih karakteristika svake pojedine čestice i skale u celini. Ujedno su dati i Spearman-Browneov koeficijent interne konzistencije skale (R_{SB}), procena postotka minimalne valjane varijanse (% SMC) i Cronbachov koeficijent generalizibilnosti skale |ALPHA|.

Kao što se vidi iz navedenih podataka, skala PTI ima dobre merne karakteristike (nešto bolje za primenu na populaciju muškaraca), tako da predstavlja pouzdan instrument za procenu zadovoljstva telesnim izgledom, kao i za analizu dimenzionalnosti i strukture ove pojave.

2. 3. Metode obrade podataka

Analiza latentne strukture čestica za procenu zadovoljstva pojedinim aspektima telesnog izgleda napravljena je primenom komponentne analize matrice interkorelacija čestica na uzorku muškaraca i žena, po programu BIG JIFFY, na računaru Vojnomedicinske akademije u Beogradu. Povezanost dobijenih faktorskih sklopova određena je izračunavanjem kongruencije sklopova Tuckerovim postupkom (prema Momiroviću, 1984).

3. ANALIZA I DISKUSIJA REZULTATA

Rezultati sprovedene faktorske analize prikazani su u sledećim tabelama:

- u tabeli 2 prikazane su karakteristične vrednosti |L| matrice interkorelacija čestica u muškaraca i žena i kumulativne proporcije (PC) objašnjenog kovarijabiliteta čestica,
- u tabeli 3 dat je sadržaj čestica i korelacije čestica s prvim glavnim predmetom merenja u muškaraca i kod žena,
- u tabelama 4 i 5 prikazane su matrice sklopa i komunaliteti čestica za uzorke muškaraca i žena,
- u tabeli 6 prikazane su matrice interkorelacija izolovanih faktora u muškaraca i žena,
- u tabeli 7 prikazani su koeficijenti kongruencije izolovanih faktora za muškarce i žene.

Tabela 1. OSNOVNI PARAMETRI I MERNE KARAKTERISTIKE ČESTICA

Redni broj	Uzorak muškaraca					Uzorak žena				
	M	S	RMS	SMC	MSA	M	S	RMS	SMC	MSA
1	4.06	.90	.26	.34	.93	4.24	.79	.22	.33	.88
2	4.09	1.08	.20	.32	.83	3.71	1.35	.21	.33	.85
3	3.92	1.04	.24	.32	.89	3.73	1.18	.15	.22	.83
4	3.68	1.09	.31	.63	.88	3.39	1.22	.27	.60	.84
5	4.12	.94	.29	.48	.90	3.94	.99	.24	.46	.84
6	4.42	.89	.26	.40	.91	4.36	.83	.20	.31	.88
7	3.55	1.04	.39	.68	.93	3.33	1.18	.26	.51	.86
8	3.57	1.21	.31	.54	.91	3.83	1.24	.30	.58	.86
9	4.05	.96	.34	.47	.95	3.76	1.06	.31	.52	.91
10	3.96	1.06	.34	.50	.94	3.31	1.28	.33	.63	.90
11	4.10	1.10	.24	.38	.90	4.27	1.05	.13	.21	.79
12	3.74	1.12	.38	.67	.93	3.78	1.11	.25	.42	.88
13	4.19	.92	.32	.55	.92	4.24	.93	.22	.45	.82
14	3.76	.96	.39	.66	.92	3.64	1.04	.37	.73	.90
15	3.98	1.01	.35	.58	.93	3.69	1.09	.28	.56	.87
16	3.84	1.05	.31	.49	.93	3.41	1.25	.33	.61	.90
17	3.87	1.02	.37	.60	.93	3.73	1.08	.32	.56	.90
18	4.02	1.05	.33	.55	.91	4.09	1.08	.22	.34	.89

Tabela 1. - nastavak

Redni broj	Uzorak muškaraca					Uzorak žena				
	M	S	RMS	SMC	MSA	M	S	RMS	SMC	MSA
19	4.14	.95	.30	.51	.89	4.06	1.11	.22	.39	.84
20	3.84	1.04	.39	.59	.95	3.85	1.06	.21	.31	.89
21	4.43	.78	.22	.38	.89	4.46	.78	.17	.33	.79
22	4.11	.92	.33	.59	.90	4.21	.89	.26	.48	.89
23	3.76	1.08	.36	.58	.93	3.69	1.21	.32	.54	.94
24	3.98	1.03	.31	.50	.90	3.49	1.21	.33	.61	.90
25	3.87	.97	.40	.67	.93	3.74	1.04	.38	.72	.91
26	4.41	.83	.23	.47	.82	3.94	1.02	.23	.45	.81
27	4.05	.99	.22	.23	.94	3.87	1.16	.18	.33	.81
28	4.39	.78	.26	.44	.87	4.16	.88	.28	.42	.93
29	3.62	1.22	.33	.58	.90	3.54	1.24	.27	.44	.90
30	4.10	.93	.23	.40	.84	3.82	1.12	.20	.29	.85
31	3.83	1.13	.32	.45	.95	3.60	1.23	.22	.43	.80
32	3.74	1.21	.19	.26	.87	4.01	1.16	.16	.29	.71
33	3.58	1.10	.34	.69	.87	3.27	1.20	.30	.61	.87
34	4.00	.90	.32	.54	.91	3.97	.90	.27	.45	.89
35	3.65	1.15	.30	.50	.92	3.45	1.29	.28	.48	.89
UKUPNO			.31	17.56	.91			.26	15.94	.88
	SB=.94	ALPHA=.937		SMC=50.2%		SB=.93	ALPHA=.919		SMC=45.5%	

Tabela 2. KARAKTERISTIČNE VREDNOSTI |L| I KUMULATIVNE PROPORCIJE |CP|
MATRICA INTERKORELACIJA ČESTICA U MUŠKARACA I ŽENA

Red. broj kar. vred.	Muškarci		Žene	
	L	CP	L	CP
1	11.098	.317	9.316	.266
2	2.900	.400	2.643	.342
3	1.819	.452	2.133	.403
4	1.457	.494	1.529	.446
5	1.281	.530	1.397	.486
6	1.165	.563	1.265	.522
7	1.098	.595	1.123	.554
8	.963	.622	1.091	.586
9	.934	.649	1.004	.614
10	.911	.657	.958	.642
11	.831	.699	.932	.668
.				
.				
.				
35	.183	1.000	.164	1.000

Tabela 3. KORELACIJE ČESTICA S PRVIM GLAVNIM PREDMETOM MERENJA

Red. br. čestice	Naziv čestice	Muškarci	Žene
1	miris tela	.467	.451
2	apetit	.355	.418
3	izgled nosa	.426	.300
4	fizička izdržljivost	.537	.495
5	refleksi	.537	.459
6	izgled usta	.448	.386
7	snaga mišića	.704	.489
8	struk	.561	.588
9	sopstvena energija	.640	.634
10	butine	.622	.648
11	izgled ušiju	.414	.237
12	mišići nadlaktice	.693	.520
13	oblik brade	.587	.396
14	građa tela	.711	.755
15	koordinacija-spretnost	.642	.557
16	izgled stražnjice	.574	.655
17	okretnost-gipkost	.678	.639
18	širina ramena	.607	.438
19	izgled ruku	.558	.432
20	izgled grudi	.724	.402
21	izgled očiju	.337	.293
22	obrazi-jagodice	.580	.502
23	izgled kukova	.662	.655
24	izgled nogu	.579	.666
25	stas figura	.743	.766
26	seksualni nagon	.400	.444
27	stopala	.398	.355
28	polni organ	.473	.569
29	izgled stomaka	.597	.534
30	zdravlje	.416	.396
31	seksualna aktivnost	.582	.439
32	kosa	.349	.303
33	fizička kondicija	.602	.566
34	izgled lica	.576	.526
35	vlastita težina	.550	.570

Tabela 6. MATRICE INTERKORELACIJA ZAROTIRANIH FAKTORA U MUŠKARACA I ŽENA

	Muškarci				
	M-1	M-2	M-3	M-4	M-5
M-2	.76	1.00	.58	.63	.69
M-3	.58	.58	1.00	.28	.65
M-4	.73	.63	.28	1.00	.61
M-5	.78	.69	.65	.61	1.00
	Žene				
	Ž-1	Ž-2	Ž-3	Ž-4	Ž-5
Ž-1	1.00	.65	.52	.82	.59
Ž-2	.65	1.00	.50	.55	.63
Ž-3	.52	.50	1.00	.58	.34
Ž-4	.82	.55	.58	1.00	.58
Ž-5	.59	.63	.34	.58	1.00

Tabela 7. KONGRUENCIJA IZOLOVANIH FAKTORA NA UZORKU MUŠKARACA I ŽENA

	Ž-1	Ž-2	Ž-3	Ž-4	Ž-5
M-1	.401	.141	.072	.036	.580
M-2	.047	-.030	.111	.508	-.127
M-3	.053	.749	-.295	.043	.237
M-4	-.086	.144	.814	-.084	-.126
M-5	-.037	.398	.304	.109	.459

Odmah valja napomenuti da je ova adaptirana verzija skale procene zadovoljstva sopstvenim telesnim izgledom pokazala jednako dobre, ako ne i bolje merne karakteristike od originalne američke verzije i taj podatak ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost dobijenih rezultata prilikom utvrđivanja dimenzionalnosti i strukture latentnih predmeta merenja ove skale na uzorku muškaraca i žena. Kao što se vidi iz dobijenih karakterističnih vrednosti analiziranih matrica interkorelacija čestica, skala je na oba ispitana uzorka jugoslovenske populacije mogla da bude objašnje-

na na zadovoljavajući način samo ukoliko je bilo izolovano više glavnih komponenti no što je to bio slučaj u ispitivanju uzoraka iz američke populacije studenata. Taj podatak nije suviše iznenađujući, jer su autori američke skale koristili "scree tehniku" za zaustavljanje ekstrakcije značajnih faktora (što dozvoljava, po našem mišljenju, suviše veliku slobodu u određivanju broja značajnih faktora i često daje rešenja koja drastično teže ka hipofaktorizaciji). U našem istraživanju analizirali smo primenljivost Guttman-Kaiserovog kriterija, PB kriterija Momiroviće i Štaleca i Kai-

Tabela 4. MATRICA FAKTORSKOG SKLOPA ZAROTIRANIH FAKTORA I KOMUNALITETI ČESTICA NA UZORKU MUŠKARACA

Čestica	M-1	M-2	M-3	M-4	M-5	h ²
1	.11	-.11	.34	-.04	.23	.36
2	.39	.02	.17	.07	-.26	.37
3	-.10	.10	.34	.00	.15	.30
4	-.10	-.02	-.04	.71	-.04	.62
5	-.08	.10	-.18	.16	.58	.45
6	.06	-.08	.57	-.05	.04	.46
7	.46	-.02	-.05	.39	.04	.68
8	-.18	.82	-.04	.08	-.05	.63
9	.10	.06	-.01	.17	.39	.49
10	.15	.40	.06	-.20	.21	.49
11	-.09	.04	.48	-.12	.18	.41
12	.77	-.16	-.01	.20	-.03	.70
13	-.02	.01	.66	.02	.04	.56
14	.60	.29	-.11	-.05	.01	.61
15	-.07	.11	-.11	.28	.53	.56
16	-.08	.59	-.01	-.20	.28	.54
17	-.01	.20	-.06	.29	.36	.56
18	.86	-.04	-.08	-.20	.04	.60
19	.61	-.21	.30	-.12	.01	.57
20	.52	.03	.20	-.06	.09	.60
21	-.28	.00	.62	.00	.10	.47
22	.01	-.02	.74	.08	-.07	.61
23	.14	.72	.03	-.13	-.07	.63
24	.09	.47	.18	-.15	.03	.48
25	.46	.41	-.03	-.07	.01	.61
26	.08	-.29	.05	-.19	.73	.58
27	-.20	.19	.17	-.03	.30	.32
28	.10	-.07	-.02	-.17	.63	.54
29	-.13	.72	-.05	.12	.00	.56
30	-.11	.03	.04	.37	.18	.42
31	-.02	-.03	.13	-.06	.60	.53
32	-.01	-.04	.42	.20	-.10	.35
33	-.06	.02	.07	.81	-.01	.70
34	-.01	.07	.68	.08	-.09	.56
35	.00	.65	.14	.14	-.29	.58
Korelacija s "G"	.92	.87	.73	.78	.89	

serovog kriterija (na osnovu prosečne vrednosti Harrisovih faktora) i kao mnogo puta dosad, pokazalo se da je PB kriterij rešenje koje je najmanje opterećeno velikim razlikama u kovarijabilitetu čestica, pa je i ovaj put rešenje po PB kriteriju (s pet izolovanih faktora) prihvaćeno kao najpregnantnije. Valja napomenuti da je Kaiserov kriterij dao približno jednake rezultate (sa šest i sedam izolovanih faktora), a da je GK kriterij doveo do očite hiperfaktorizacije (sa sedam, odnosno devet faktora). Ispravnost prihvaćenog rešenja potkrepljuje i činjenica da odbačena rešenja u

muškaraca pokrivaju samo 3%, odnosno 6.5% ukupnog varijabiliteta, a u žena 6%, odnosno 9% ukupnog varijabiliteta.

Već u rešavanju problema određivanja broja značajnih faktora uočene su razlike u strukturi i broju latentnih dimanzija u muškaraca i žena. Naime, rezultati koji su dobijeni na uzorku žena u manjoj su meri homogeni no što je to slučaj u muškaraca tako da prvi glavni predmet merenja skale pre pokriva u žena manji deo ukupnog kovarijabiliteta čestica no što je to slučaj u muškaraca, a ta tendencija

Tabela 5. MATRICA FAKTORSKOG SKLOPA ZAROTIRANIH FAKTORA I KOMUNALITETI ČESTICA NA UZORKU ŽENA

Čestica	Ž-1	Ž-2	Ž-3	Ž-4	Ž-5	h ²
1	.26	.21	.00	-.14	.15	.25
2	-.06	.12	.02	.12	.30	.35
3	.20	.31	-.02	-.14	-.06	.19
4	.09	-.08	.77	-.13	.05	.68
5	-.01	.40	.42	-.12	-.13	.46
6	.11	.40	-.06	-.18	.15	.37
7	.04	.01	.62	.03	-.04	.56
8	.75	-.12	.08	-.03	-.06	.54
9	-.11	.21	.42	.08	.21	.55
10	.06	-.10	.00	.74	.04	.63
11	.00	.33	-.10	.00	.01	.20
12	.02	.15	.19	.20	.04	.29
13	.05	.55	-.30	.00	.09	.44
14	.76	.09	-.08	.08	-.06	.72
15	-.10	.60	.37	.02	-.23	.60
16	-.14	-.02	.00	.63	-.02	.59
17	.19	.37	.40	-.02	-.18	.58
18	.46	.12	-.03	-.36	.30	.41
19	-.14	.49	-.19	.20	.09	.44
20	.40	.25	-.18	-.20	.14	.41
21	.01	.50	-.15	-.13	.07	.34
22	.13	.63	-.28	-.04	.05	.54
23	.36	-.04	.06	.37	-.02	.56
24	.04	.09	-.04	.69	-.03	.60
25	.72	.00	.05	.06	.02	.70
26	-.08	-.07	.06	.03	.66	.65
27	-.47	.44	-.08	.48	.03	.54
28	.14	.19	-.09	.09	.30	.43
29	.61	-.16	.11	-.02	.04	.42
30	-.17	.17	.23	.13	.13	.33
31	-.06	.00	.12	-.05	.58	.58
32	-.31	.38	-.03	.35	-.06	.41
33	-.12	-.01	.69	.12	.10	.65
34	.14	.62	.01	-.16	-.04	.52
35	.24	-.08	.00	.32	.16	.45
Korelacija s "G"	.88	.82	.72	.87	.77	

ostaje i kod varijabiliteta koji objašnjavaju ekstrahirani značajni faktori. Jednako tako, ako se analizira struktura prvog glavnog predmeta merenja na ova dva uzorka (tabela 3), vidljivo je da u muškaraca učestvuje znatno veći broj indikatora u proceni opšteg zadovoljstva telesnim izgledom, kao i da su korelacije svih čestica značajno više nego kod žena. Iz ovog proizilazi da su žene u manjoj meri sklone ili sposobne da ocenjuju na jedinstveni način svoj celokupni telesni izgled, odnosno da kod njih postoje veće varijacije u indikatorima [delovima tela] koje bitno

utiču na njihovu generalnu ocenu.

Činjenica je, međutim, da je i ovo istraživanje potvrdilo ranije nalaze američkih autora da izgled tela ne treba tretirati kao jedinstvenu kategoriju i da je moguće steći objektivn uvid u ovu problematiku samo ako se procenjuju relativno nezavisne dimenzije te pojave. Iz tih razloga izvršena je faktorska analiza korelacija među indikatorima telesnog izgleda i izolovani i zarotirani faktori (tabele 4 i 5) u muškaraca i žena mogu da se interpretuju na sledeći način:

- [1] prvi faktor koji je izolovan na uzorku muškaraca dominantno je saturiran procenama zadovoljstva širinom ramena, mišićima nadlaktice, izgledom ruku, građom tela, izgledom grudi i snagom mišića, pa se može definisati kao latentna dimenzija zadovoljstva izgledom gornjeg dela trupa, posebno mišićima ruku i ramenog pojasa;
- [2] drugi faktor definisan je procenama izgleda struka, kukova i stomaka, težine, stražnjice, nogu, stasa-figure i butinama, pa se može odrediti kao latentna dimenzija zadovoljstva izgledom donjeg dela trupa i nogu;
- [3] treći faktor dominantno je saturiran procenama izgleda obraza, lica, brade, očiju, usta, ušiju i kose, pa se nesumnjivo može definisati kao procena zadovoljstva izgledom lica, pa i glave u celini;
- [4] četvrti faktor može se definisati kao procena zadovoljstva fizičkim stanjem, jer ga dominantno definišu procene zadovoljstva fizičkom kondicijom i izdržljivošću, snagom mišića, zdravljem, okretnošću i koordinacijom;
- [5] peti faktor kod muškaraca definisan je kao procena zadovoljstva sopstvenom seksualnošću, jer ga definišu procene zadovoljstva seksualnim nagonom i aktivnošću, polnim organom, refleksima, koordinacijom, sopstvenom energijom i okretnošću.

Zanimljiv je podatak da neki od indikatora imaju značajne projekcije na više od jednog faktora, što ukazuje na to da pojedine komponente tela imaju višestruko značenje koje zavisi od sklopa ostalih atributa koji definišu pojedinu latentnu dimenziju zadovoljstva telesnim izgledom. Ujedno se pokazalo da izdvojene latentne dimenzije nisu nezavisne; njihove interkorelacije su značajne i visoke, tako da nesumnjivo stoji pretpostavka o hijerarhijskoj strukturi dimenzija telesnog izgleda, kao i pretpostavka o realnoj egzistenciji opšteg zadovoljstva telesnim izgledom, koje se javlja kao generalni faktor u prostoru višeg reda. Činjenica da aproksimacija prve glavne komponente matrice korelacija među izolovanom faktorima (primenjen je aproksimativni Thurstoneov postupak, a korelacije faktora s prvom glavnom komponentom date su na kraju tabela 4 i 5) objašnjava gotovo 84% ukupnog kovarijabilite- ta faktora, govori da se u prostoru višeg reda može izolovati generalni faktor opšteg zadovoljstva telesnim izgledom koji je visoko saturiran svim izolovanim dimenzijama, ali ipak najviše zavisi od zadovoljstva izgledom gornjeg dela trupa i ruku i od zadovoljstva sopstvenom seksualnošću.

Kod uzorka žena izolovani su sledeći faktori:

- [1] prvi faktor dominantno je saturiran procenama građe tela, struka stasa-figure, stomaka, stopala, širine ramena, grudi i kukova, pa se može definisati kao latentna dimenzija zadovoljstva izgledom tela, odnosno zadovoljstva sopstvenim stasom - figurom;

- [2] Drugi faktor složeniji je za interpretaciju od ostalih, jer, osim što je saturiran procenama zadovoljstva licem u celini i pojedinim delovima lica, odnosno glave, saturiran je i procenama zadovoljstva spretnošću, koordinacijom, okretnošću i gipkošću, pa to ukazuje da je ova dimenzija dobar indikator zadovoljstva sopstvenom socijalnom atraktivnošću koja se može definisati kao nastojanje da se približe estetske komponente izgleda, posebno lica, i brzina i okretnost u ophođenju i kompletnom fizičkom ponašanju. Ovu pretpostavku trebalo bi proveriti istraživanjem relacija ove latentne dimenzije s indikatorima socijalnog ponašanja. Zasad se ova dimenzija može definisati kao procena zadovoljstva izgledom lica.
- [3] Treći faktor može da se definiše kao procena stepena zadovoljstva sopstvenim fizičkim stanjem, jer ga dominantno definišu procene fizičke izdržljivosti i kondicije, refleksa, sopstvene energije, okretnosti, gipkosti, koordinacije i spretnosti.
- [4] Četvrti faktor definisan je kao procena izgleda kukova i nogu, ali je značajno saturiran i procenom zadovoljstva težinom, pa ova dimenzija može da posluži i kao dobar indikator za detekciju onih žena koje smatraju da su predebele.
- [5] Peti faktor definisan je kao procena zadovoljstva sopstvenom seksualnošću, jer ga dominantno definišu procene seksualnog nagona i aktivnosti, i ovde valja napomenuti da ovaj faktor definiše mnogo manje indikatora no što je to slučaj s istoimenim faktorom kod muškaraca.

I na uzorku žena pokazalo se da izolovani faktori nesumnjivo ukazuju na egzistenciju generalnog faktora, odnosno jedinstvene dimenzije procene sopstvenog telesnog izgleda u prostoru višeg reda. Svi izolovani faktori u visokim su korelacijama s ovim generalnim faktorom koji prepokriva 81% njihovog zajedničkog varijabiliteta. U žena je procena opšteg zadovoljstva telesnim izgledom nešto više saturirana procenom stasa-figure i procenom izgleda kukova i nogu, mada i ostale latentne dimenzije procene imaju visoke saturacije s ovim generalnim faktorom.

Ono što je već bilo vidljivo iz dobijenih faktorskih sklopova na uzorku muškaraca i žena postalo je još uočljivije kada je izračunato slaganje među izolovanim faktorima u ta dva uzorka (tabela 7). Dobijeni podaci ukazuju na to da postoje suštinske razlike u strukturiranju različitih indikatora prilikom procene osnovnih komponenti telesnog izgleda kod muškaraca i žena. Nijedan koeficijent kongruencije nije toliko visok da bi se neki par faktora u muškaraca i žena mogao tretirati kao istovetan. Najviša povezanost je između četvrtog "muškog" faktora (zadovoljstvo fizičkim stanjem) i trećeg "ženskog" faktora, gde su oba faktora jednako imenovani, ali su u dobroj meri različito definisani, jer u muškaraca taj faktor gotovo isključivo definiše proce-

na fizičke kondicije i izdržljivosti, a kod žena ga još jednako dobro definišu i procena snage mišića i procena sopstvene energije (što je kod muškaraca bio bio bolji indikator seksualnosti). Još slabija, ali značajna povezanost dobijena je u proceni izgleda lica kod muškaraca i žena, ali je već ranije ukazano na to da se ovde radi o dve različite dimenzije. Ostale dimenzije koje su izolovane u muškaraca i žena imaju koeficijente kongruencije koji su praktički niži od koeficijenta korelacije unutar jednog ili drugog skupa izolovanih latentnih dimenzija, tako da sve to ukazuje na zaključak da postoje nezavisni sklopovi indikatora telesnog izgleda u odnosu na pol ispitanika.

4. ZAKLJUČAK

Istraživanje koje je sprovedeno na uzorku od 251 muškarca i 274 žene, gde je bila primenjena skala procene telesnog izgleda (PTI) koja sadrži 35 indikatora telesnog izgleda, pokazalo je da je na taj način moguće da se dobije pouzdana slika o zadovoljstvu sopstvenim telesnim izgledom u celini i o zadovoljstvu najvažnijim komponentama telesnog izgleda.

Analiza povezanosti procena različitih indikatora telesnog izgleda pokazala je da i u muškaraca i u žena nije moguće da se telesni izgled, barem na nižem nivou kondenzacije originalnih rezultata, proceni kao jedinstvena dimenzija i da se tek u prostoru višeg reda može identifikovati generalni faktor definisan kao opšta procena telesnog izgleda.

Faktorska analiza takođe je pokazala da izolovane latentne dimenzije procene telesnog izgleda imaju različitu strukturu i određenje kod muškaraca i žena, kao i da ispitanici muškog pola imaju nešto konzistentniju percepciju telesnog izgleda. Izolovane latentne dimenzije kod muškaraca definisane su kao procena zadovoljstva izgledom gornjeg dela trupa i ruku, donjeg dela trupa i nogu, izgledom lica, fizičkog stanja i sopstvene seksualnosti. Kod žena je takođe izolovano pet dimenzija koje su bile definisane kao procena zadovoljstva izgledom tela, izgledom lica, izgledom kukova i nogu, fizičkim stanjem i sopstvenom seksualnošću, ali ovi izolovani faktori imaju bitno drugačiju strukturu od onih koji su izolovani u muškaraca.

Sigurno je da su ovakvi rezultati dobrim delom uslovljeni razlikama u fizičkoj i funkcionalnoj građi tela kod polova,

ali i različitim sistemom vrednosti koji je specifičan za pripadnike različitog pola, a koji u velikoj meri ovisi od specifičnih vaspitnih i kulturnih uticaja kojima su podvrgnuti pripadnici različitog pola.

Osim ovih podataka koji daju bolji uvid u ovu problematiku, istraživanje je pokazalo da skala TPI predstavlja pouzdan i ekonomičan merni instrument za procenu zadovoljstva telesnim izgledom, pa može da se koristi u izdavanju onih koji nisu zadovoljni telesnim izgledom i koji bi želeli da ga menjaju ili poboljšavaju, ali i u evaluaciji uspešnosti postupaka za poboljšanje telesnog izgleda, gde može poslužiti kao kriterijska varijabla koja ukazuje na subjektivnu komponentu promena pod uticajem nekog tretmana.

LITERATURA

1. Bruch, H. (1962): Perceptual and conceptual disturbances in anorexia nervosa. *Psychosomatic Medicine*, 24: 187-194.
2. Fisher, S. (1964): Sex differences in body perception. *Psychological Monographs*, 78: 1-22.
3. Franzoi, S. L. i S. A. Shields (1984): The body esteem scale: Multidimensional structure and sex differences in a college population. *Journal of Personality Assessment*, 48, 2: 173-180.
4. Goldberg, B. i C. Folkins (1974): Relationship of body-image to negative emotional attitude. *Perceptual and Motor Skills*, 39: 1053-1054.
5. Gunderson, E. K. i I. C. Johnson (1965): Past experience, self-evaluation, and present adjustment. *Journal of Social Psychology*, 66: 311-321.
6. Momirović, K. (1984): Kvantitativne metode za programiranje i kontrolu treninga. Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
7. Rosenberg, M. (1965): *Society and the adolescent self-image*. University Press, Princeton.
8. Secord, P. F. i S. M. Jourard (1953): The appraisal of body-catexis: Body-catexis and the self. *Journal of Consulting Psychology*, 17: 343-347.
9. Shontz, F. C. (1963): Some characteristic of body size estimation. *Perceptual and Motor Skills*, 16: 665-671.
10. Wylie, R. C. (1979): *The self concept*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2.

WOLF BORIS, PETROVIĆ VESNA
The Faculty of Arts, University of Novi Sad

SEX DIFFERENCES IN THE PERCEPTION OF BODY APPEARANCE

body appearance / esteem scale / factor analysis / sex differences

A representative sample of 251 men and 274 women taken from the student population at the University of Novi Sad was required to assess their physical appearance according to the scale for the assessment of physical appearance (adapted from Body Esteem Scale, Franzoi and Shields, 1984) which contains 35 indicators. Factor analysis had shown that, in both samples, five factors satisfactorily explain indicator covariability. In the male sample, these factors are defined as degrees of satisfaction with the upper part of the trunk and arms, lower part of the trunk and arms, face, physical fitness and individual sexappeal. Despite the similarity, the isolated factors in men and women differed significantly in their structure and they give a clearly recognizable picture of the specific perception of body appearance with regard to sex.

Борис Вольф и Весна Петровић
Филозофски факултет Университета в Новом Саде

ПОЛОВЫЕ РАЗЛИЧИЯ В СТРУКТУРЕ ВОСПРИЯТИЯ ВНЕШНЕГО ВИДА

внешний вид / шкала оценки / анализ факторов / половые различия

В группе из 251 мужчины и 274 женщины, типичной для состава студентов Университета в Новом Саде, применена шкала оценки внешнего вида (адаптированная в соответствии с Body Esteem Scale, Franzoi и Shields, 1984), содержащая 35 показателей внешнего вида. Факторный анализ показал, что 5 факторов, в обеих группах, удовлетворительным образом объясняют ковариабильность показателей. У мужчин эти факторы определены как оценки удовлетворенности видом верхней части туловища и рук, видом нижней части туловища и ног, лицом, физическим состоянием и собственной сексуальностью, а у женщин они определены как оценки удовлетворенности: видом фигуры, лицом, формой бедер и ног, физическим состоянием и собственной сексуальностью. Несмотря на идентичность наименований, выделенные факторы у мужчин и женщин значительно отличаются по своей структуре и дают ясно узнаваемую картину специфического восприятия собственного внешнего вида в зависимости от пола исследуемого.

